

VERGE MARIA DE LA SALUT DEL MESTRE DE BORBOTÓ

JOSEP A. FERRE PUERTO

La Verge o Mare de Deu de la Salut és una de les millors obres de l'església parroquial de Bocairent. Es conserva a l'entrada a la sala d'orfebreria del museu parroquial. La Mare de Déu, amb el xiquet als braços, està plantada, postura molt habitual en escultura però menys freqüent en pintura on és més habitual la posició assentada al tron. La postura de la Mare de Deu és molt elegant, mantenint al fill suau-ment al seu costat.

Aquesta obra ha estat atribuïda a l'anònim Mestre de Borbotó, pintor valencià anònim actiu als primers anys del segle XVI. Al mateix pintor també se li atribueix el Sant Sopar conservat també al museu i que vaig estudiar al passat programa de Sant Agustí. Alguna vegada s'ha especulat en la pertinència de les dues taules a un mateix retaule. A hores d'ara sembla difícil aquesta possibilitat.

També s'havien relacionat aquestes obres amb el contracte de l'any 1515 en que els destacats pintors valencians Martí Cabanes, Pere Cabanes i Nicolau Falcó es comprometen amb els jurats de Bocairent per pintar el retaule de l'altar major de la nova església parroquial. No es pot ser massa categòric però sembla que es millor pensar en dos retaules diferents, un per a la taula del Sant Sopar i un altre per a la de la Verge Maria, i al mateix temps caldria pensar en un tercer, molt més gran que els dos anteriors per a l'altar major

És dir, estem en un moment d'esplendor i expansió econòmica de la nostra vila. A Bocairent s'estava fent una nova església major i al mateix temps es encarregaven retaules als millors pintors de la ciutat de València. De Pere Cabanes, sabem que era un pintor destacat ja que l'any 1484 va repre-

Aquesta obra ha estat atribuïda a l'anònim Mestre de Borbotó, pintor valencià anònim actiu als primers anys del segle XVI

sentar, junt a Joan Reixach als pintors de retaules de la ciutat de València en un plet amb els pintors caixers (de caixes, cofres, etc.). També sabem que va pintar el retaule per a la capella del Palau de la Generalitat que també s'estava acabant en eixos moments.

El Mestre de Borbotó com ja s'ha dit en altres ocasions és un pintor del qual no coneixem el nom real i per tant se li dona el de la vila on esta la seua obra més important: l'altar major de Santa Anna a Borbotó. És tracta d'un pintor a mig camí entre el gòtic i el Renaixement amb una obra singular, refinada i elegant. La Mare de Deu porta el cap tapat a l'estil de les madones italianes. La pintura es troba neta i consolidada gràcies a la recent restauració. La túnica, d'un roig intens destaca i ens crida l'atenció. La capa blava mostra un savi tractament dels plecs i la llum. És especialment preciosa la caiguda de la capa d'esquerra a dreta formant una preciosa corba blava sobre el roig de la túnica. Cal dir que el plegat és senzill, molt sintètic, lluny dels plegats d'influència flamenca que des de mitjans del segle XV s'imposaren a l'estètica valenciana. Allí les robes caïen en una gran quantitat de plecs, diversos i complicats.

Estilísticament, tant en aquesta obra com en totes les del Mestre de Borbotó s'ha vist junt a la gran tradició pictòrica valenciana l'influència d'un gran pintor italià: Sebastiano del Piombo. Encara que no es tracta d'un pintor massa conegut ni divulgat en l'actualitat, s'ha de dir que a l'Itàlia del moment fou l'únic que li feu certa ombra al genial Miquel Àngel. Pense que amb això ja està tot dit. D'aquest Piombo es coneix l'existència de varies obres (algunes d'elles conservades i altres desaparegudes) en terres valencianes, fruit dels nombrosos i fluidos contactes amb una Roma on havien arribat al papat dos fills de Xativa: Els Borja Calixte III i Alexandre VI.

El Jesuset, porta amb la ma esquerra el món amb una bandera blanca amb la creu com a símbol de poder i amb la dreta fa l'acció de beneir. Va vestit amb una lleugera túnica d'un color rosa pal·lid. Mare i fill es retallen sobre un fons d'or, de gust gòtic. Envoltant-los hi ha huit angelets traent els caps dels núvols. Són concretament querubins o àngels infantils, propis del Renaixement diferents als àngels del món gòtic que són generalment àngels adolescents.

A la part superior un filacteri, en valencià, concreta l'advocació: Verge Maria de la Salut. La Mare de Deu s'alça damunt d'una gran mitja lluna. És tracta d'un detall iconogràfic de gran interès. La concepció immaculada de la Mare de Deu va ser un dels gran temes de controvèrsia del segle dels gòtic. Fou tant llarg que no es resolgué fins al segle XIX amb el dogma que certificava la Concepció. Per això al llarg de segles tro-

*La mar ha acollit en les seues entranyes un mariner.
Sa mare, que no ho sap, se'n va davant la Verge
i encén un ciri llarg
perquè torne prompte i tinga bon oratge.
I constantment para l'orella al vent.
Però entre ella prega i suplica,
la imatge escolta, seriosa i trista, sabent
que mai no tornarà el fill que la mare espera.*

Un mediterrani humà, intens i profund, el de Kavafis, o bé Cavafis com també el trobareu, i el seu art, ben llunya d'eixe mediterrani superflu, insuls i banal que ens volen vendre als parcs temàtics a l'ús.

A Bocairent podem contemplar dos exemples d'Immaculada Concepció als dos retaules dels laterals de l'altar major de l'escola del gran Joan de Joanes

bem escrits de teòlegs que recolzen aquesta postura front al de els que el negaven. En la pintura, evidentment també quedarà plasmat aquestes postures. Veurem una progressiva afirmació a la pintura de l'advocació de la Immaculada Concepció abans del seu reconeixement oficial.

A Bocairent podem contemplar dos exemples d'Immaculada Concepció als dos retaules dels laterals de l'altar major de l'escola del gran Joan de Joanes. A costat i costat de la Mare de Déu trobem els símbols de la Mare de Deu. La Verge Maria de la Salut que ens ocupa únicament té present la lluna, en relació al PULCRA UT LUNA del Càntic dels Càntics, VI, 10. A aquest símbol aniran afegint-se altres com el sol, ELECTA UT SOL; porta, PORTA COELI; torre, TURRIS DAVIDICA; etc. que conformaran la lletania. Aquesta lluna de la Mare de Deu presenta per tant un detall nou en la pintura valenciana, que obri una iconografia, el de la Immaculada Concepció que tindrà un gran èxit al llarg dels segles.

La difusió del tema de la Immaculada Concepció, envoltada dels símbols de la lletania, es va difondre a Europa a través d'estampes fetes per gravadors alemanys a principis del segle XVI, que sabem que circularen també per València.

Cal dir que aquesta Mare de Deu de Bocairent es troba en una situació privilegiada dins l'església. Encara que forma part del Museu es troba accessible al culte. De fet, encara que no és cap advocació principal continua sent objecte devocional a la nostra vila, tal com fa quasi 500 anys. A no ser per necessitats de conservació o de seguretat seria interessant mantindre-la en el lloc que es troba en l'actualitat. I és que davant d'una pintura com aquesta ràpidament ens ve a la ment la composició Pregària del gran poeta grec Konstatinos Kavafis